

Mykoła Łebed i operacja Aerodynamic

3 lipca 2023

W archiwach ukraińskiej SBU znajduje się pewien dokument dotyczący działalności OUN-UPA nr 113 z dnia 30 lipca 1993 r. Stwierdza on, że jeszcze w 1944 r. przedstawiciele brytyjskiego wywiadu Secret Intelligence Service (SIS) nawiązali bezpośredni kontakt z najwyższym dowództwem UPA. Dlatego kierownictwo OUN „doszło wówczas w swoich założeniach do przekonania, o rychłym wybuchu trzeciej wojny światowej między Anglią a Stanami Zjednoczonymi z jednej strony i ZSRR – z drugiej strony, jakby chcąc zrozumieć ich plany dotyczące przyszłości najbliższych kilku lat po zakończeniu wojny z Niemcami. Tak więc w dokumencie pt. „Jak rozumieć koncepcję rozwiązań siłowych w naszej narodowo-wyzwoleńczej walce” czytamy: „Myślimy poważnie o trzeciej wojnie światowej, jako o możliwości zainicjowania procesu na drodze do uzyskania niepodległościowego bytu państwa ukraińskiego”.

Jeszcze przed kapitulacją nazistowskich Niemiec w lutym 1945 r. wywiady Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, rozpoczęły działania mające na celu zachowanie pewnych funkcjonariuszy spośród personelu SS, SD i innych struktur, którzy posiadali cenne dla obu tych wywiadów informacje.

Oprócz tych, których można było zidentyfikować w obozach jeńców wojennych i przesiedleńców, byli też tacy, którzy sami oferowali swoje usługi. Tak więc w 1945 roku znalazł się wśród nich również Mykoła Łebed, który oferował swoje usługi przedstawicielom wywiadu USA w Rzymie, dokąd przeniósł się z Wiednia wraz z rodziną. W amerykańskiej strefie okupacyjnej Niemiec do przedstawicieli służb specjalnych zgłosili się m.in kapelan batalionu Nachtigall Ivan Hrynioch, oraz szef służby propagandowej OUN(B) Myrosław Prokop. Wszyscy oni należeli do kontrolowanego przez OUN(B) Ministerstwa Spraw Zagranicznych

Przywódcy Ukrainy Głównej Rady Wyzwoleńczej (UHWR) – w tej strukturze Łebed pełnił funkcję Sekretarza Generalnego Spraw Zagranicznych, zaś Hrynioch był wiceprezesem.

W marcu 1945 roku w Wiedniu, będącym jeszcze pod kontrolą niemiecką, czołowi przedstawiciele OUN (B), wśród których byli Prokop i Łebed, spotkali się z liderem OUN(B) Stepanem Banderą. Na spotkaniu omówiono perspektywy działalności i w oparciu o jej wyniki powołano Centrum Zagraniczne OUN(B) – ZTs OUN.

Przedstawiciele OUN(B) zaproponowali pakiet informacji, który zawierał znaczną ilość informacji na temat kontrolowanego przez nich ruchu antyradzieckiego i jej siatki agentów.

Już na początku września 1945 r. przedstawiciele Korpusu Kontrwywiadu (CIC) Stanów Zjednoczonych rozpoczęli ankietę wśród członków UPA, którzy przybyli z radzieckiej strefy okupacyjnej. Po przemówieniu Churchilla z marca 1946 r., ogłaszającego początek zimnej wojny, grupy antyradzieckie w Europie Wschodniej stały się przedmiotem szczególnego zainteresowania operacyjnego amerykańskich i brytyjskich agencji wywiadowczych.

Pod koniec 1946 r., w czasie likwidacji drohobyckich i łuckich prowidyń ponad obwodowych OUN, przechwycono wrześniowe dyrektywy OUN, w których zawarta była informacja, o rozpoczęciu zadania, którego celem było zbieranie danych o demobilizacji armii sowieckiej, składzie ilościowym sił zbrojnych, nasyceniu jednostkami wojskowymi terytorium Zachodniej Ukrainy, politycznej i moralnej postawie wojsk państwowych ZSRR, pracy fabryk wojskowych, rozmieszczeniu magazynów surowców strategicznych itp.

Mniej więcej w tym samym czasie w Monachium ukazała się 126-stronicowa broszura Mykoły Łebeda „UPA” opisująca bohaterską walkę ukraińskiego ruchu narodowyzwoleńczego. Według tej broszury UPA pokładała nadzieje w siłach nazistowskich

Niemiec, ale po 1941 roku rozczarowała się swoją polityką. CIC odnotowała przydatność tej publikacji, jako „kompleksowej informacji na ten temat”.

Do 1947 r. około 250 tysięcy Ukraińców trafiło do obozów dla przesiedleńców w zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec, Austrii i Włoch. Wielu z tych ludzi było członkami lub sympatykami OUN. Po 1947 roku bojownicy UPA zaczęli przenikać przez Czechosłowację do amerykańskiej strefy okupacyjnej. Większość z nich to byli banderowcy, z których wielu w czasie wojny brało czynny udział w walce z reżimem komunistycznym i nazistowskim. Obozy dla przesiedleńców stały się miejscem szerzenia idei ukraińskich nacjonalistów, a Bandera postawił sobie za zadanie zapanowanie nad ukraińskimi środowiskami emigracyjnymi.

Wiadomości o intensyfikacji działań OUN(B) w amerykańskiej strefie okupacyjnej w Niemczech i obecności tam Stepana Bandery, ustalił Sowiecki kontrwywiad. Strona radziecka zwróciła się wtedy, do władz okupacyjnych USA z żądaniem ekstradycji personelu OUN(B) jako zbrodniarzy, którzy współpracowali z nazistami i byli zaangażowani w ruchy nacjonalistyczne w ZSRR. Przedstawiciel CIC polecił administracji wojskowej, aby ta nie dokonywała ekstradycji Bandery, na tej podstawie, stwierdzając, że „takie działania zniszczą zaufanie wszystkich sił antybolszewickich dostępnych Stanom Zjednoczonym”. W rezultacie stronie amerykańskiej „nie udało się zlokalizować wskazanych osób”.

Jednak w wyniku osobistego apelu Bandery, wysłanego za pośrednictwem Iwana Hryniocha w listopadzie 1947 roku, CIC przeniósł Mykołę Łebedia i jego rodzinę z Rzymu do „bezpieczniejszego” Monachium. Jednocześnie zauważono, że utrata Łebedia „pośrednio zaszkodziłaby Stanom Zjednoczonym”, ponieważ jest on ważnym źródłem informacji o ruchu oporu na Ukrainie.

W Monachium Iwan Hrynioch i Mykoła Łebed kontynuowali

współpracę z CIC, jako informatorzy. CIC wykorzystał również personel OUN(B) do zidentyfikowania potencjalnych sowieckich agentów, wśród wysiedleńców przetrzymywanych w obozach. W październiku 1947 roku Jurij Łopatyński udał się w tym celu do obozu dla przesiedleńców Deggendorf. Pod koniec 1947 roku do Ukraińskiej SRR wysłano emisariusza OUN(B) z poleceniem wywiadu amerykańskiego, aby zreorganizować działania OUN/UPA. Oprócz instrukcji musiał również przekazać Romanowi Szuchewyczowi list informacyjny, w którym obiecywał szybką wojnę państw zachodnich z ZSRR, tak oczekiwaną przez podziemie OUN/UPA.

Rozpoczęcie operacji

Wraz z jeszcze większym ochłodzeniem stosunków między ZSRR a jego byłymi sojusznikami w Europie, zagrożenie militarne zaczęło rosnąć, a wiosną 1948 roku CIA przygotowywała się do wojny z ZSRR. W ramach operacji ICON CIA zbadała ponad 30 różnych grup emigracyjnych i zaleciła wykorzystanie „grupy Hrynioch – Swan... jako najbardziej odpowiedniej do tajnych operacji” przeciwko ZSRR. W rozpoczętej w 1948 roku operacji pod kryptonimem CARTEL, jako głównego partnera wybrano OUN(B). CIA zapewniała wsparcie finansowe, materialne i bazy szkoleniowe, a także prowadziła szkolenie agentów i ich dalszy transport powietrzny na terytorium ZSRR. Wkrótce operacji nadano kryptonim Aerodynamic.

Dołączyła do operacji również brytyjska MI6, która współpracowała bezpośrednio z Banderą, i która w tym czasie miała dość napięte stosunki z „grupą Łebedia” z powodu zawłaszczenia ich majątku pieniężnego.

W związku z zagrożeniem życia Mykoły Łebedia (które do tego czasu pochodziło nie tyle ze strony sowieckich służb specjalnych, co ze strony „byłych kolegów z podziemia”) CIA podjęła decyzję o wywiezieniu go do USA, natomiast Iwanowi Hryniochowi pozostawiono koordynację działań w Monachium. 4

października 1949 r Łebed wraz z rodziną (córką i żoną) przybył do Stanów Zjednoczonych z dokumentami imigracyjnymi wydanymi przez CIA, aby stać się głównym punktem kontaktowym operacji AERODYNAMIC. Osiadł w Nowym Jorku i uzyskał stały pobyt, a następnie obywatelstwo amerykańskie. Zapewniło mu to bezpieczeństwo przed zamachami i możliwość powrotu do Stanów Zjednoczonych po podróżach służbowych do Europy, a także umożliwiło negocjacje z ukraińskimi środowiskami emigracyjnymi. O tym, że wśród Ukraińców w Nowym Jorku uznano go za odpowiedzialnego za „masowe mordy na Ukraińcach, Polakach i Żydach”, nie dyskutowano.

Bezpośrednio opłacanymi agentami CIA było 6 członków Zagranicznego Kierownictwa OUN(B)/UHWR, którzy zajmowali wysokie stanowiska.

Pierwszy etap operacji obejmował infiltrację sowieckiej Ukrainy i powrót ukraińskich agentów przeszkolonych przez CIA. Do stycznia 1950 roku w operacji uczestniczyło Biuro Operacji Specjalnych (OSO) i jedna z jego odnóg Biuro Koordynacji Polityki (OPC). W 1949 roku ustalono, że na Ukrainie istniał zorganizowany i dobrze ukryty ruch podziemny, który był jeszcze większy i bardziej rozwinięty, niż sugerowały to wcześniejsze doniesienia. Szczególną radość wywołał wysoki poziom biegłości UPA, oraz jej zdolności do dalszych działań oraz niezwykła wiadomość, że aktywny opór wobec reżimu sowieckiego stale rozszerza się na wschód, poza granice dawnego terytorium Polski.

CIA zdecydowała o rozszerzeniu swojego działania, aby wspierać, rozwijać i wykorzystywać ukraiński ruch „wyzwoleńczy” do celów oporu i wywiadu. „W związku z rozprzestrzenianiem się i aktywnością ruchu oporu na Ukrainie”, jak to powiedział Frank Wiesner, szef tajnych operacji, „uznaliśmy ten projekt za wysoki priorytet”. Według danych departamentu (które zupełnie nie pokrywały się ze stanem faktycznym), UPA rzekomo działała w wielu regionach Ukrainy, cieszyła się popularnością wśród Ukraińców i była w

stanie wysłać do 100 tysięcy swoich ludzi z Zachodu do ZSRR.

W rzeczywistości do 1949 roku wszystkie większe oddziały UPA (kurenie i sotnie) zostały pokonane, a pozostałe grupy zaszyły się w tajnych miejscach, dbając głównie o własne przetrwanie.

Działalność organizacji „Prolog” do 1977 roku

Od 1953 r. pod przywództwem Łebedia i kontrolą CIA nasiliła się walka ideologiczna. W tym czasie sam Lebed mieszkał w Nowym Jorku, podczas gdy jego dzieci uczęszczały do katolickiego college'u w zamożnej dzielnicy na Górnym Manhattanie. Utworzono „grupę naukową”, której głównym zadaniem było gromadzenie „historii i literatury ukraińskiej”, finansowanie i przygotowywanie do wydawania gazet, audycji radiowych i książek do kolportażu na terytorium Ukraińskiej SRR. W 1954 roku Hrynioch przemawiał w imieniu „narodów zniewolonych przez komunizm” na przesłuchaniach w Kongresie USA, w sprawie „komunistycznej agresji”. W 1956 roku „Swan Research Group” została zalegalizowana w stanie Nowy Jork jako „Prolog, stowarzyszenie badawcze i wydawnicze non-profit”. Pozwoliło to CIA kierować fundusze od „prywatnych dobroczyńców” na swoją działalność bez formalności podatkowych. Później przeistoczyło się w korporację badawczą „Prolog” (angielska Prolog Research Corporation) i zmieniło swój status na podlegający opodatkowaniu – w celu uniknięcia nadmiernej uwagi inspektorów podatkowych na przepływy finansowe.

W Monachium pod przewodnictwem Hryniocha powstała Niemiecka filia Prologu. Ukrainische Gesellschaft für Auslandsstudien, EV (Ukraińskie Towarzystwo Studiów za Granicą). Do 1955 roku transmisje radiowe były nadawane z Aten do docelowych odbiorców w Ukraińskiej SRR, ulotki były kolportowane po całym terytorium Ukraińskiej SRR. Do rozpowszechniania pożądaných informacji szeroko stosowano listy mailingowe publikacji

rozpowszechnianych przez Prolog. Tylko w 1957 roku Prolog wyprodukował 1200 programów radiowych (70 godzin nadawania miesięcznie) i rozprowadził 200 000 gazet i 5000 broszur propagujących ukraiński nacjonalizm.

W prace zaangażowani byli przedstawiciele diaspory ukraińskiej. Po zniesieniu dotkliwych ograniczeń wjazdu do ZSRR, przedstawiciele diaspory ukraińskiej, którzy odwiedzili ZSRR, zwabieni Prologiem, przekazywali informacje wywiadowcze stronie amerykańskiej za pośrednictwem właśnie Prologu. Przedstawiciele byli wysyłani na imprezy międzynarodowe poza ZSRR z udziałem przedstawicieli Ukraińskiej SRR w celu prowadzenia ukierunkowanych działań. Informacje uzyskane w wyniku takich działań były przekazywane CIA. W 1960 roku Anatol Kamiński, wyszkolony przez CIA (który opuścił Lwów wraz z wojskami niemieckimi w 1944 r.), był zaangażowany w działalność Prologu. Do 1966 roku Kamiński stworzył sieć informatorów w Europie i Stanach Zjednoczonych, współpracując z sowieckimi Ukraińcami zarówno w Ukraińskiej SRR, jak i wtedy, gdy wyjeżdżali oni do krajów zachodnich. Od 1966 był szefem operacyjnym Prologu. Informacje, które Prolog otrzymał w latach 1960., obejmowały dane o poetach i dysydentach, a także lokalizacje rakiet i samolotów wojskowych na zachodniej Ukrainie. Na początku lat 1970., zdaniem jednego z czołowych pracowników CIA, „Prolog” stał się „środkiem do prowadzenia operacji CIA w Ukraińskiej SRR i w stosunku do 40 milionów jej mieszkańców”.

W 1975 roku Łebed formalnie przeszedł na emeryturę, nadal pełniąc funkcje doradcy i konsultanta zarówno w „Prologu”, jak i w ZP OUN(B)/UHWR.

W 1977 roku doradca prezydenta Cartera ds. bezpieczeństwa narodowego, Zbigniew Brzeziński, pomógł rozszerzyć program ze względu na to, co nazwał „imponującymi dywidendami” i „wpływem na niektórych odbiorców na docelowym obszarze”. W latach 1980. Prolog rozszerzył swoją działalność na inne narodowości w Związku Radzieckim, w tym na sowieckich dysydentów żydowskich.

W czerwcu 1985 r. Government Accountability Office wymieniło nazwisko Łebedia w raporcie o nazistach i ich współnikach, którzy osiedlili się w Stanach Zjednoczonych z pomocą amerykańskich agencji wywiadowczych. W tym samym roku Specjalna Agencja Śledcza Departamentu Sprawiedliwości zbadała sprawę Łebedia. CIA obawiała się, że ujawnienie Łebedia może zagrozić QRPLUMB, a brak ochrony Łebedia może wywołać niechęć wśród ukraińskich emigrantów.

W 1990 roku, gdy rozpad ZSRR był już bliski, operacja, która wówczas nosiła nazwę QRPLUMB, została zakończona. Z pracownikami zawarto ugodę, której wysokość wyniosła 1,75 mln USD. „Prolog” nadal istniał, ale był już finansowany niezależnie.

W styczniu 2017 roku Centralna Agencja Wywiadowcza USA udostępniła dużą ilość wcześniej utajnionych materiałów. Wśród nich było wiele dokumentów dotyczących stosunków CIA z ukraińskimi nacjonalistami. Okazuje się, że oficerowie amerykańskiego wywiadu nawiązali kontakt z kierownictwem Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) bezpośrednio po wojnie, w drugiej połowie lat 1940.; ale co jeszcze bardziej zaskakujące, połączenie to zostało przerwane dopiero na początku lat 1990. wraz z upadkiem Związku Radzieckiego. Jeden z najwcześniejszych dokumentów datowany jest na kwiecień 1947 roku. Nieznany agent (jego nazwisko zostało wymazane) donosi o aktach terrorystycznych popełnionych na terytorium Ukrainy. Wysadzono w powietrze elektrownię we Lwowie i elektrownię wodną w Korsuniu-Szewczenkowskim. Zgłasza się dużą liczbę ofiar wśród ludności cywilnej. Adresat raportu jest również usuwany. Biorąc pod uwagę brak doniesień o zamachach terrorystycznych w sowieckich mediach, można przypuszczać, że władze sowieckie postanowiły przemilczeć informacje, aby nie wywoływać paniki wśród ludności.

Opracowanie: Jacek Boki

Źródło: KresyWeKrwi.blogspot.com

Źródłografia

1. Richard Breitman, „Wywiad USA i naziści”, Cambridge University Press, 2005, ISBN 0-521-85268-4.
2. I.K. Patrylak, „Wijskowa działalność OUN(B) w latach 1940-1942”, Uniwersytet im. Szewczenki, Instytut historii Ukrainy NAS Ukrainy Kijów, 2004.
3. Anatol Kamiński, „Prolog” w zimnej wojnie z Moskwą”, Prodovzhennya vizvolnoï borobi iz-for kordon Gadyach, 2009.
4. „Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińska Powstańcza Armia”, Instytut Historii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Kijów, 2004.
5. I. Bilas. System represyjno-karny na Ukrainie. 1917-53 Cz. 2 Kijów Libid-Viysko Ukraina, 1994. S. 668-669. ISBN 5-325-00599-5
6. Nikołaj Platoszkin. Amerykański wywiad przeciwko Stalinowi. – Moskwa: Veche, 2017. – 432 s. – 1500 egzemplarzy. –ISBN 978-5-4444-5585-2
7. D.V. Vedeneev, O.E. Lisenko, „Organizacja ukraińskich narodowców i zagranicznych służb specjalnych (1920-1950)”, „Ukraiński Dziennik Historyczny” nr 3/2009, Instytut Historii Akademii Nauk Ukrainy, Kijów, 2009.
8. Richard Breitman, Norman J.W. Goda, „Cień Hitlera. Nazistowscy zbrodniarze wojenni, wywiad USA i zimna wojna”.
9. Goda, „Nazistowscy kolaboranci w Stanach Zjednoczonych”.
10. NARA, RG 263, E ZZ-18, Box 80, „Akta imienne Mykoły Lebeda”, t. 1.
11. „Rekrutacja nazistów przez Christophera Simpsona w Ameryce i jej katastrofalny wpływ na naszą politykę wewnętrzną i zagraniczną”, Collier Books, Macmillan Publishers, 1988,

sekcja „Guerrillas for World War III”, ISBN 978-0020449959.

12. Wysadzanie elektrowni przez Ukraińską Armię Oporu, plik
CIA-RDP82-00457R000400680006-1.